

10:13 שעות ישראל -- יום שבת ג' באדר א תשס"ח, 9.2.2008

חפש באתר :

חפש

חדשות גלריה ספורט ספרים קפטן אינטרנט מהדורת הדפוס ארכיון קניות

הארץ Online | מהדורת הדפוס

יש רק תרופת מרשם אחת

המהדורה המודפסת << מוסף הארץ

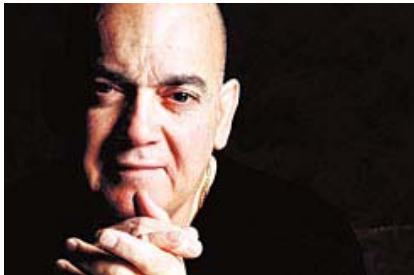
לתגובות
הוספה | קריאה

קול השלום מבגדד

מאת משה מורד | עמאן

הוא הכיר לפול מקרטני את צלילי המזרח, היה העבד המוסיקלי של סדאם חוסיין ומבצע שירים של זמרים יהודים. ביקור אצל אילהאם אל-מדפעי, גדול המוסיקאים של עיראק הגולה בירדן, האישי היחיד בעולם שמאחד עיראקים מכל הפלגים והדתות

תגיות: זמר לאומי, בגדד, סדאם חוסיין, אילהאם אל-מדפעי

אילהאם אל-מדפעי. שירו, "מאוטוטי", נהפך להמנון הלא-רשמי של עיראק החדשה

אנחנו ניצבים על "הדרך לגיהנום", כך קוראים הירדנים לכביש המוביל מעמאן לבגדד. זו אוטוסטרדה מדברית מאובקת שנסיעה של כמה שעות בה מובילה אל העיר ההרוסה, הקרועה והמדממת. הכביש זכה לתואר המפוקפק לא רק בגלל המקום שהוא מוביל אליו אלא גם בגלל שהוא נשלט על ידי כנופיות חמושות, עיתונאים נשדדים עליו דרך קבע, והיו שם גם חטיפות. אילהאם אל-מדפעי - אולי הגדול שבין המוסיקאים העיראקים הפעילים היום - עומד עכשיו לצדי, בקצהו המערבי של הכביש, מביט מזרחה, לכיוון עיר הולדתו נסער כולו.

האישי הזה, בן 66, עם כובע נצחי על ראשו וחיוך ממזרי על פניו, הוא אגדה בעולם המוסיקה הערבית. פעם, בשנות ה-60, קראו לו "החיפושית מבגדד". הוא היה הראשון ששילב גיטרה חשמלית ורוק מערבי, מגברים ודיסטורשן, ביחד עם כלי נגינה בני אלפי שנים כמו הקאנון והג'וזה. ב-1961, כשהיה רק בן 19, הקים בבגדד להקה בשם ה"טוויסטס". הרבה לפני שהיתה מוסיקת עולם, ומיליוני אנשים נהו אחר מוסיקה אתנית ו"חזרו לשורשים" שלהם הוא כבר ניגן את שירי העם העיראקיים ששמע בבית בעיבודים שהושפעו מ"הצלליות" ואלוויס פרסלי, שאותם שמע בתחנות רדיו זרות.

בבית לא בדיוק התלהבו מהתחביב שפיתח לו הנער. אל-מדפעי בא ממשפחה אריסטוקרטית, אבות אבותיו היו פחות, והדורות הבאים התמקדו באדריכלות והנדסה. עיסוק במוסיקה נחשב בביתו לדבר מוקצה מחמת מיאוס. המשפחה, מזועזעת מהבן המורד שמעז לחרב את המוסיקה העיראקית הנעלית בזבל מודרני, רועש שלחה אותו - יותר נכון לומר הגלתה אותו - ללמוד אדריכלות בלונדון. שם, קיוו, יתעשת הנער ויחזור למוטב.

אלא שהצעיר שנשלח ללונדון נהפך לאטרקציה מוסיקלית. בכל ערב הוא הופיע ב"קפה בגדד", מקום מפגש לבוהמה התוססת של לונדון בשנות ה-60. מוסיקאים בריטים צעירים היו מתכנסים שם. אל-מדפעי מספר שדונבן ופול מקרטני הצעירים היו לקוחות קבועים שבאו לשמוע אותו משלב מוסיקה ערבית עם רוק עכשווי. יש יסוד סביר להניח שהחשיפה הראשונה של מקרטני למזרח, ולמוסיקה שלו, לא היתה בביקור המתוקשר אצל המהירשי בהודו אלא דווקא מול הגיטרה של אילהאם אל-מדפעי.

שירים לסדאם

בשנות ה-70 המוקדמות חזר אל-מדפעי לבגדד עמוס השפעות מוסיקליות נוספות שאליהן נחשף בלונדון, כמו פלמנקו ספרדי ומוסיקה לטינית. אלו היו השנים העליזות של המפרץ הפרסי כשהעיר היתה מלאה

מוחקים את שיטת הנקודות

מהיום אתם יכולים לבחור הנחה נוספת קבועה במבחר בתי עסק לבחירתך
www.Cal.co.il

כלל FOREX מסחר במט"ח

דווקא שהבורסות בעולם ירדו והנגידים משתגעים, זו ההזדמנות שלך להרוויח! רוצה בנוס? <http://www.ciaiforex.co.il>

בואו לקבל יעוץ באסטרולוגיה, נומרולוגיה וטארו

ליה לואיס, יועצת ומלמדת בתחומי האסטרולוגיה, טארוט ונומרולוגיה משנת 1990, חברה באגודת האסטרולוגיה בארץ, מיעצת בקריירה אהבה ובריאות. www.lialewis.co.il

נשים, נישואים ו'תחנות יציאה'

'מגה חיים' בספרו החדש של יעקב בן שאול 'מחזור החיים השני' www.bensahul.co.il

הצלחה במסחר במט"ח - n - Forex

המלצות המסחר הטובות בעולם המט"ח! www.Finexo.co.il

בתיירים ואנשי עסקים מתעשיית הנפט, שחיפשו לעצמם בידור ואלכוהול (רק ב-1995 אסר סדאם חוסיין על מכירה של אלכוהול, מתוך מחשבה שאיסלאמיזציה של עיראק תמנע מהפכה נגדו). זו היתה תקופה שהצעירים העיראקים נחשבו לעתיד של המזרח התיכון, אנשים בעלי ידע עם צימאון לתרבות ולאמנות. אל-מדפעי מצטט באוזני אמירה נפוצה במזרח התיכון מאותה תקופה: "ביירות חושבת, קהיר מדפיסה ובגדד קוראת". הצעירים המשכילים אהבו את המוסיקה של אל-מדפעי: הוא בגיטרה ספרדית ולצדו נגנים בכלים עיראקיים אותנטיים, עם טקסטים של משוררים ידועים ואווירה ג'אזית. השירים נהפכו ללהיטי "שירה בציבור" בין הפרת והחידקל.

אבל ב-1979 עלה סדאם חוסיין לשלטון וכל ההוויה הזאת קרסה. אל-מדפעי עזב את עיראק ועבר להתגורר בארצות אחרות במפרץ הפרסי במשך יותר מעשר שנים, שבהן נאלץ לעסוק בתחום שאותו ייעדה לו משפחתו - בנייה והנדסה.

ב-1991 חזר לעיראק לביקור קצר, "כולנו חשבנו שמכיוון שהמלחמה עם איראן נגמרה זאת תהיה התחלה חדשה של שגשוג ושלווה". אבל אז פלש סדאם חוסיין לכוויית, ופרצה מלחמת המפרץ. אל-מדפעי, אשתו ובנו הצעיר מצאו את עצמם בבגדד בלי שהתאפשר להם לצאת ממנה במשך ארבע שנים. "השתדלתי לא להרים את הראש יותר מדי", הוא מספר אבל בגלל הפופולריות העצומה שלו הוא נהפך לעבד מוסיקלי של שלטון סדאם חוסיין, שסירב להעניק לו אשרת יציאה.

אל-מדפעי מספר על לחצים רבים שהופעלו עליו מצד השלטון להופיע באירועים רשמיים, כולל מסיבות השחיתות הידועות לשמצה של שני בניו של סדאם, עודאי וקואסי. "הם אהבו להזמין אותי כי חשבו שיבואו בעקבותי מעריצות רבות", סיפר פעם אל-מדפעי ל"אינדיפנדנט" על מסיבה שאליה הוזמן. "הם ביקשו ממני לבוא לנגן באירוע פרטי שעשו במלון ואמרו לי 'אתה תביא את הבנות'. עניתי להם 'איזה בנות? אני מוסיקאי, לא סרסור'. ראיתי את המבט בעיניים שלהם והבנתי שאני בצרות". למרות הלחצים האדירים שהופעלו עליו, הוא לא הצטרף מעולם למפלגת השלטון, הבעת'. "בני מוחמד לא יכול היה לקבל ספרי לימוד שהיו נחוצים לו לבית הספר מכיוון שאני לא הייתי חבר במפלגה. אבל האמת היא שהחשש הגדול שלי

אל-מדפעי בפסטיבל בבריטניה. שירים בערבית ורוח שנות ה-60

היה שהוא יורעל משטיפת המוח שעשו שם בבתי הספר ויצטרף אליהם".

מוחמד הוא היום מנהלו האישי של אל-מדפעי, שדרן ספורט ברדיו הירדני ובעל בית הקפה "קוטאר" האופנתי במרכז עמאן. הוא זוכר היטב כיצד כשהיה נער בבגדד שיחק בנבחרת הנערים בטניס של עיראק, "יום אחד הגענו לגמר באיזו תחרות בינלאומית והפסדנו. בתום המשחק הודיעו לנו שבנו של סדאם, שהיה פטרון

הנבחרת, מבקש לברך אותנו. אספו אותנו באוטובוס ובמקום לארמון לקחו אותנו לבית מעצר: כל הלילה השמיעו לנו ברמקולים קולות של חברינו מעונים ומוכים, ולא סיפרו להורים איפה היינו. הכל בגלל שהפסדנו בגמר".

משפחת אל-מדפעי המשיכה לחיות בבגדד תחת איום מתמיד. אילהאם נהג להתעלם מדפיקות על דלת ביתו, כי ידע שבצד השני ניצבים מקורבי משפחת סדאם חוסיין שבאו להזמינו להופיע במסיבות השחיתות שלהם. "הרגשתי שאני חי בתוך מערבולת", הוא אומר.

את אהובתי

ואז ב-1994, פתאום קיבלה המשפחה את אשרת היציאה המיוחלת, ולא ביזבזה זמן. את החפצים ארזו בחיפזון. גדול מוסיקאי עיראק עלה על צדה השני של הדרך שבה אנו צופים עתה - להתחיל את חייו מחדש כגולה עיראקי בירדן. כשהגיע לעמאן איש לא חיכה לו, או הכיר אותו. מי שזכה בעיראק בכבוד מלכים התחיל להופיע במסעדות תמורת 20 דולר ללילה. אבל די מהר גילתה קהילת הגולים העיראקים בעיר את גיבורה, ואל-מדפעי נהפך לאמן נערץ גם שם. אפילו המלך חוסיין נשבה בקסמי המוסיקה שלו והפך לאחד ממעריציו, וכששמע את סיפור התלאות שעברה המשפחה פרש את חסותו עליהם והעניק להם אזרחות ירדנית. גם המלך עבדאללה ממשיך את קשרי בית המלוכה עם אל-מדפעי.

אנחנו יושבים בבית הקפה של בנו בעמאן. אני שואל אותו אם כאן ביתו והוא עונה, "אני חולם לבקר שוב בבגדד האהובה". עכשיו, הוא מספר, יש לו תוכנית לארגן

מופע צדקה ענק בחלבג'ה, המקום שבו ביצע סדאם רצח-עם בכורדים באמצעות גז חרדל. כמו רבות מהופעותיו זו תהיה הופעה צדקה למען ילדי עיראק.

כן, הוא כבר ביקר בעיראק מאז שהאמריקאים הפילו את משטרו של סדאם חוסיין. כשנחת בשדה התעופה, לראשונה מאז עזב, עמדו כל הנוכחים סביבו ומחאו לו כפיים. שירו "מאוויני" (מולדתי) נהפך להמנון הלא-רשמי של עיראק החדשה. נשיא עיראק טלבאני, ששמע שאל-מדפעי נחת בארצו הזמין אותו מיד לארמונו שבבגדד. אל-מדפעי ענה בנימוס דיפלומטי שלוח הזמנים הצפוף לא מאפשר לו להיענות להזמנה. אני יודע שזאת לא התשובה האמיתית. "עוד לא", הוא לוחש, "עוד לא הגיע הזמן". אני מתקשקש להבין. והוא עונה לי ש"עד שלא יחזור השקט אל עירי האהובה לא אחזור אליה. כואב לי לראות אותה כפי שהיא עכשיו".

ביקשתי ממנו שישיר לי את השיר "בגדד", שהלחין למלותיו של המשורר הסורי ניזאר קבאני. זה שיר שמדבר על העיר כאילו היתה אשה שאליה מבקש האהוב לחזור. אל-מדפעי שר (בתרגום חופשי): "פרשי לי את המרבד ומלאי את כוסי / אשכח את המריבות, שכחתי את התנצלותי / עיניך, בגדד, כמו שתי שמשות זוהרות בעיני / אל תסרבי לקבל את פני, כי את אהובתי / חזרתי אלייך עייף ותשוש, מסתיר את פצעי מתחת לבגדי / כמו ספינה שחוזרת אל המזח".

אל-מדפעי התחיל לענות על שאלתי ולספר לי על בגדד של פעם. "היה שם יופי בלתי נתפס, היה עושר תרבותי", ואז השתנק ולא הצליח להמשיך. "אתה רוצה שנעצור את ההקלטה?" שאלתי. "לא, זה בסדר, אנחנו רגילים לזה. זה מה שבגדד של פעם עושה לנו. היום הכל נהרס", חייך במבוכה ומחה דמעה בו-בזמן.

אנטי-גיבור

לאילהאם אל-מדפעי יש חזות של אבא טוב. עכשיו הוא יושב על כיסא גבוה, מחזיק את הגיטרה ושר. על ראשו מונח הכובע רחב השוליים, סימן ההיכר שלו שמעניק לו מראה של חלוץ מתקופת העלייה השנייה. ממש אנטי-גיבור, ההפך הגמור מכל כוכבי הזמר הערבי העכשווי, עם חליפותיהם המגונדרות וגיבוי הכוכבות והזוהר שלהם.

לצדו ששת נגניו המעולים, כולם גולים עיראקים שקיבלו מקלט בירדן. הם יושבים בחצי עיגול סביבו ומביטים בו בהערצה. לצד הקאנון וחליל הנאי המסורתיים, ומבחר הדרבוקות - כולל ה"חשיבה", מעין דרבוקה זעירה שהנגן מחזיק מתחת לבית השחי ומקיש עליה בקדחתנות - אוהב אל-מדפעי לשלב כלי נגינה מערביים כמו באס חשמלי, קלידים אלקטרוניים, מערכת תופים ולפעמים גם סקסופון. הוא מתחיל שיר ועשוי לגמור אותו רק כעבור חצי שעה, הקהל לא מפסיק לשיר איתו ולהקיש במעין מחיאת אצבעות קצבית האופיינית ליוצאי עיראק.

מאז המלחמה מספרם של הגולים העיראקים בירדן רק הולך וגדל. כך עוד ועוד מעריצים באים לשמוע אותו שר בקול עצוב על בגדד, להתרפק ולהרגיש בבית.

בית הקפה קוטאר - שנקרא כשם אחד מלהיטיו של אל-מדפעי - הוא מקום מודרני ואופנתי עם מסכי פלזמה גדולים שעליהם משודרים משחקי כדורגל ומוסיקה מלבנון. קהל הגולים יושב כאן במשך כל שעות היום, גולש באינטרנט באמצעות מחשבים ניידים, מעשן נרגילות ושותה מיצי פירות (אלכוהול אין להשיג כאן).

רבים מהם הם המתעשרים החדשים שהרוויחו הון מהתווה ובוהו ששורר עתה בעיראק. מוחמד, בנו של אל-מדפעי, מספר לי על תקרית אופיינית שאירעה לאחד מהם רק היום: "עיראקי שהגיע לכאן לפני שבוע נכנס הבוקר לסוכנות מכוניות גדולה של חבר שלי וביקש לקנות מכונית. כשאמרו לו שמחירה 60 אלף דולר, הוא פתח מזוודה ענקית והוציא 600 חבילות של אלף דולר כל אחת, כלומר 600 אלף דולר. הוא כבר עמד לשלם פי עשרה מהמחיר, אבל בעל הסוכנות העמיד אותו על טעותו. הרבה מהם עשו שם עכשיו כסף מהיר ולא יודעים אפילו את ערכו". המהגרים החדשים המבולבלים הללו מצטרפים לקהילה של מאות אלפי עיראקים שכבר התבססו בעמאן, פליטי המלחמות השונות. הם באים לקפה במיטב מחלצותיהם לערב של מוסיקה מהמולדת הישנה, שלא פעם נגמר בכי.

אנחנו מצטערים

גם במסעותיו מסביב לעולם מרטיט אל-מדפעי את לבבות הגולים העיראקים: בהופעתו בקוויין אליזבת הול בלונדון קם הקהל שהיה מורכב מגולים עיראקים, בהם יהודים רבים, ויצר מעגל ענקי באולם, בין הכיסאות. הסדרנים הבריטים לא ידעו מה לעשות עם עצמם; והמופע, שאמור היה להימשך שעה וחצי, כמקובל, נגמר רק כעבור שלוש שעות, וגם אז רק כשמנהל האולם בא להתחנן לפני אל-מדפעי שיירד מהבמה, כי הוא חושש שרישיונו ישלל.

לאחרונה גילה אותו קהל חדש של אוהבי מוסיקת עולם. לפני שלוש שנים רקדו בבוץ עשרות אלפי חובבי מוסיקה בריטים שבאו לשמוע אותו בפסטיבל "גלסטונברי". ה"וודסטוק הבריטי" הזה, הגדול בין פסטיבלי בריטניה שבדרך כלל מארח רק להקות רוק נודעות, העז להזמין את אל-מדפעי, לזכר ימי הגיטרה החשמלית שלו בשנות ה-60 בלונדון. זו היתה הפעם הראשונה שנשמעו שם שירים בערבית. אל-מדפעי הזכיר על הבמה את הקורבנות העיראקים במלחמה החדשה המתרחשת שם, בתקופה שבה הופנתה כלפי טוני בלייר ביקורת רבה על המעורבות של בריטניה במלחמה לצדה של ארצות הברית. מישהו מהקהל צעק לו אז: "We are sorry", "אנחנו מצטערים", וכל הקהל מחא כפיים.

ד"ש לכווייתי

אבל לא רק את הבריטים מרגש אל-מדפעי. גם בישראל יש לו מעריצים רבים, הן מבין התושבים הערבים הן מבין יהודי עיראק, ושיריו מושמעים ללא הרף בתחנות הרדיו הישראליות בערבית. "מישהו סיפר לי פעם שהוא שמע גרסאות עבריות לשירי משודרות בתחנות הרדיו הישראליות שנקלטות בירדן", סיפר לי אל-מדפעי, ואכן בתחנה המרכזית בתל אביב מצאתי כמה וכמה פעמים דיסקים פיראטיים שלו. כידוע, אין ערובה טובה יותר לפופולריות של זמר מאשר העובדה שצורבים את שיריו באופן לא חוקי.

אל-מדפעי סיפר לי גם על הערצתו למוסיקאים היהודים הגדולים שעזבו את עיראק בשנות ה-50 לישראל, בהם הזמרת היהודייה סלימה מורד והאחים סלאח ודאוד אל-כווייתי שחיברו מאות שירים לגדולי הזמר העיראקי. בהופעותיו מבצע אל-מדפעי משיריהם.

ואכן, כמה חודשים לפני ביקורי בעמאן קיבלתי שיחת טלפון משלמה כווייתי, בנו של סלאח אל-כווייתי. הוא הגיע אלי לגמרי במקרה דרך משרד ההפקות הבריטי שהוציא את אלבומו החדש של אל-מדפעי. הוא סיפר לי ששנים רבות הוא מנסה להגיע אל האמן האגדי העיראקי שמבצע באלבומיו ובהופעותיו ברחבי העולם כמה משיריו של אביו. כווייתי הופתע לשמוע שמי שאחראי על הפצת האלבום בעולם הוא ישראל. בעבר הצטלבו הדרכים המקצועיות של אל-מדפעי ושלי. כווייתי קיבל ממני את מספר הטלפון של הזמר הנערץ עליו, שני הצדדים סיפרו לי אחר כך, כל אחד מנקודת המבט שלו, על השיחה המרגשת.

גם אשתו של אל-מדפעי, חאלה, הכירה יהודים רבים בצעירותה. סיפרתי לה על אבי, יוצא בגדד, שהיה מעורב בפעילות המחתרת היהודית שם, עלה לארץ במבצע "עזרא ונחמיה" וכתב על כך ספר, "מבבל במחתרת". הספר תורגם ללא ידיעתו לערבית ויצא לאור בבגדד, מה שהפך אותו למבוקש על ידי המשטר העיראקי במשך שנים רבות. חאלה ניסתה לבדוק אם אני מכיר כמה מידידיה ושכניה, ומה עלה בגורלם. הבטחתי לה שאשאל את אבי. צילצלתי אליו וסיפרתי לו שאני נמצא במופע של אילהאם אל-מדפעי בעמאן, ודרך הטלפון השמעתי לו כמה מהצלילים האהובים עליו. נדמה לי ששמעתי אותו בוכה מצדו השני של הקו, מעברו השני של נהר הירדן. כל כך קרוב וכל כך רחוק.*

אילהאם פודה שבויים

לפני שנה וחצי היה אילהאם אל-מדפעי שותף פעיל במאמצים לשחרר את העיתונאית הצרפתייה, כתבת העיתון "ליברסיון" פלורנס אובנאס, שנחטפה בעיראק והוחזקה בשבי במשך חמישה חודשים. נסעתי איתו לפאריס ובמערכת העיתון צילמו בווידיאו את פנייתו לחוטפים בבקשה לשחרר את אובנאס. אחר כך נעמד אל-מדפעי מול המצלמה ושר שיר שחיבר לכבודה: "פלורנס, שהשמש של בגדד תלטף את שערך, שמימי החידקל יהיו מתוקים על שפתותיך, שעצי הדקל של עיראק יהיו שומרייך, וששמי מסופוטמיה יגנו עלייך בבדידותך. סלחי לנו, פלורנס". הפנייה לחוטפים והשיר שודרו כמה פעמים בכל שעה בתחנות הטלוויזיה בעיראק. לאחר זמן קצר שוחררה פלורנס. אומרים שאפילו החוטפים לא יכלו לסרב לפנייתו של אל-מדפעי.